
Jubileji

Univ. prof. dr. Tone Ferenc — šestdesetletnik

Srečanje z Abrahamom je, menda zaradi podaljšanja življenjske dobe, premaknjeno od petdesetih na šestdeset let. Ta življenjski jubilej slavi letos naš kolega Tone Ferenc, doktor zgodovinskih ved, znanstveni svetnik Inštituta za zgodovino delavskega gibanja in ne nazadnje redni profesor za zgodovino novejše dobe na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Rodil se je 6. decembra 1927 v Veržeju, na meji med Štajersko in Prekmurjem, kot prvorojenec, »sin srednjih kmetov« — tako je sam zapisal v svoj življenjepis 24. novembra 1959. leta — v družini Antona in Marije Osterc, sestre slovenskega skladatelja. V rojstni list in kasneje še v druge dokumente slavljencea so zapisali očetovo ime Anton; sam se vztrajno podpisuje kot Tone.

Bistri in nadebudni fantič je hodil na pašo, trgal hlače po šolskih klopeh in si pridno nabiral petice. »Za gospoda bo,« so govorili vaščani. V pogovoru za Našo obrambo in ljubljanski radio je že uveljavljeni in priznani zgodovinar nekoč povedal, da je kot otrok sanjaril o duhovniškem poklicu in škofovski palici v lavantinski škofiji. Takrat pa so širom Evrope že drveli nemški tanki in v zasedenih mestih Poljske in Zahodne Evrope so vihrale zastave s kljukastim križem. Pod udarci napadalnega Tretjega reicha se je v enajstih dneh kot hiša iz kart sesula država, ki smo jo kasneje često imenovali — gnila, predaprilska, protiljudska Jugoslavija.

V pravkar osvojenem Mariboru je 1941. leta naročal sam Adolf Hitler: »Napravite mi to deželo zopet nemško!« Iz štajerskih šol so začeli izganjati slovenščino, uničevali so slovenske knjige, izseljevali Slovence v Srbijo in v Nemčijo. Trinajstletni deček Tone poslej ni več prestopil šolskega praga in je trdo delal na domačem posestvu. Nemščine se je dobro naučil šele po vojni, ko je kot hrček pridno zbiral okupatorjeve in druge dokumente, zlasti o raznarodovanju Slovencev pod nacistično okupacijo.

»V NOV se nisem vključil zaradi mladosti (star sem bil komaj 14—17 let), pa tudi NOB na Murskem polju ni bila močno razširjena (prvega partizana sem videl šele po osvoboditvi)«, je s premišljeno izbranimi besedami kot arhivar v Muzeju narodne osvoboditve zapisal naš jubilar. Kot da bi se moral ali da se je želel opravičevati še petnajst let po končani vojni. Toda tiste čase so podobna vprašanja še bila v formularjih prošenj za potne liste. Komunisti so v anketnih listih ponekod morali odgovarjati tudi na vprašanje, če se ukvarjajo z znanstvenim delom. Kdo bi danes uganil, da je s tem bilo mišljeno proučevanje marksistične literature, Marxa in drugih klasikov, že veste katerih!

Ko so na pomlad 1945. leta le utihnili topovi, je še ne polnoletni mladenič Tone moral k vojakom služiti kadrovski rok v elitnih enotah KNOJ (Korpus narodne odbrane Jugoslavije). Podoficirsko šolo je končal z odličnim uspehom. Jeseni 1946, po enoletnem vojaškem stažu, je postal član znamenite komunistične mladinske organizacije SKOJ. Po zidovih tedaj ni bilo več napisov, kakršnen je jeseni 1943. leta bil v Mokronogu: »Živel tovariš Skoj.« Kako je bilo s tem sprejemom, je jubilent nekoč zapisal v pojasnilo in poduk mladim rojakom v glasilu osnovne šole v Veržeju.

Ko je slekel vojaško suknjo, so mu ponudili delovno mesto pomožnega tajnika v krajevnem ljudskem odboru; imel je vendar dva razreda gimnazije! Dvajsetletni mladenič se je rajši odločil za nadaljevanje študija in odklonil je tudi druge, bolj vabljive ponudbe. V eni sapi je opravil privatni izpit za dva razreda gimnazije in malo maturo in v letih 1947—1951 nadaljeval redni študij na gimnaziji v Murski Soboti, vse z odliko, tako da je bil oproščen ustnega izpita na veliki maturi. Postal je »zrel« v štiriindvajsetem letu in odrinil v širni svet — v belo Ljubljano. Odločil se je za študij zgodovine. Poslušal je (pre)-številna predavanja v takrat prenatrpanem historičnem seminarju v pritličju Plečnikove Narodne in univerzitetne knjižnice.

Že na gimnaziji v Murski Soboti je bil zavzet mladinski aktivist. Predsedoval je mladinski organizaciji, bil član okrajnega komiteja Ljudske mladine Slovenije. Maja 1948 so ga sprejeli v Komunistično partijo Jugoslavije in mu zaupali vodstvo partijske celice na gimnaziji. Takšnim zadolžitvam se ni izogibal tudi kasneje na univerzi. Kar dvakrat je bil predsednik Združenja študentov Filozofske fakultete, leto dni sekretar osnovne organizacije ZKS (Zveze komunistov Slovenije), član univerzitetnega odbora Zveze študentov Jugoslavije. Kot zagret aktivist je v že srednjih letih vse do svojega enaintridesetega leta (1954—1958) bil tudi član centralnega komiteja Ljudske mladine Slovenije. Seveda se je udeleževal tudi zveznih in drugih mladinskih delovnih akcij; trikrat je poveljeval mladinski delovni brigadi, enkrat je bil samo član štaba brigade. Prislužil si je tudi udarniško značko.

V šolah in čakalnicah kinematografov so takrat bila na transparentih izobešana gesla z Leninovo mislijo: »Učiti se, učiti se in še enkrat učiti se!« Naš jubilent pa se ni samo učil, marveč je že med študijem služil kruh »na pripravi izdanja 4., 5., i 6. knjige VI. toma Zbornika dokumenata i podataka o narodno-oslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda«. To mu je bilo »pod br. 618« za čas od 16. novembra 1953 do 30. novembra 1956 tudi uradno priznано s potrdilom Vojnoistorijskega inštituta. Vendar pa med uredniki teh knjig najdemo napisana jubilentovo ime in priimek samo v izdaji slovenskih izvirnikov.

Tone Ferenc je kot diplomirani filozof po petih letih študija 22. novembra 1956. leta s povprečno oceno osem zapustil Almo mater. Brž se je napotil na posredovalnico za delo in na predvečer državnega praznika že 28. novembra dobil uradno »napotnico za zaposlitev«, na slabem papirju varčnega formata. Na nekdanji državni praznik zedinjenja v »Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca« 1. decembra 1956. leta je začel svoje prvo »delovno razmerje« v Muzeju narodne osvoboditve kot arhivar pripravnik XIV. plačilnega razreda z začetniško plačo (tedaj še niso bili izumljeni osebni dohodki) 9300 (starih) dinar-

jev. Tako se je začela strma, včasih tudi ovinkasta in valovita, pot navzgor mladelega raziskovalca, ki je vedel, kaj hoče, in ki se ni branil nobenega dela.

V uradni odločbi beremo, da je bil Tone Ferenc sprejet na delo »z nalogo, da bo znanstveno urejeval določene mu arhive in raziskoval zadeve zgodovinskega značaja, ki bodo postavljene v njegov delovni program«. Ena takšnih, morda najpomembnejših in usodnih nalog je bilo zbiranje gradiva za obrambo na sodni razpravi proti pripadnikom briško-beneškega odreda v sosednji Italiji. Mladi arhivar je trdo delal pol leta in za nekaj mesecev celo odložil strokovni izpit za arhivista, pogoj za priznanje strokovnega naziva in napredovanje v službi. Toda svoj posel je dobro opravil. Za sodišča so pomembne sleherne, tudi najmanjše podrobnosti, zlasti še za obrambo v takšnem političnem procesu. Vse kasnejše delo, tudi že zrelega raziskovalca, označuje in odlikuje naravnost strastno zbiranje, analiziranje in primerjanje na videz še tako nepomembnega gradiva, iskanje in navajanje iz novih virov, da bi se kar največ odtrgalo pozabi v zaprašenih arhivih in ohranilo v tiskani besedi.

Simon Wiesenthal, znameniti lovec na naciste, je dr. Toneta Ferenca večkrat javno in na televiziji pohvalil kot svojega najboljšega sodelavca v Jugoslaviji. Na tržaškem procesu (1976) proti esesovskim zločincem v rižarni San Sabba, zloglasnem nacističnem taborišču, se je jubilent izkazal kot suvereni poznavalec procesne materije. Kot sodnemu izvedencu mu ni bilo para v sodni dvorani. Ko bi jugoslovanske komisije za ugotovitev zločinov okupatorja in njegovih pomagačev brž po vojni razpolagale s takšno dokumentacijo in strokovnjaki takšnega kova...!?

Poglejmo rajši kronološki in vsebinski pregled, kako je jubilent napredoval v strokovni in znanstveni karieri: 1956 — arhivar pripravnik; 1959 — arhivar; 1960 — znanstveni sodelavec; 1965 — doktor zgodovinskih znanosti; 1969 — arhivski svetovalec; 1971 — višji znanstveni sodelavec; 1974 — višji arhivist (prevedba naziva arhivski svetovalec); 1976 — znanstveni svetnik, arhivski svetnik; 1981 — redni profesor za zgodovino novejših dobe; 1987 — ponovna izvolitev v isti naziv.

Za temi suhimi, skopimi podatki je bogat, številen znanstveni in publicistični opus, teoretično in s prakso trdo pridobljeno strokovno znanje arhivista, požrtvovalno pedagoško delo v zrelih letih, ko ni lahko pripraviti cikluse predavanj ob vsem drugem raziskovalnem delu. Še bolj poučno je pregledovanje utemeljitev za izvolitev v omenjene nazive. Pozorni bralec bo razbral ali vsaj zaslutil marsikaj, kar je v Sloveniji spremljalo razvoj nove znanstvene discipline, sodobne, najnovejše ali novejših zgodovine. Tudi krivice, nerazumevanja, zavisti in rivalstva, trpkosti in razočaranja, vselej pa zagnanost, vztrajnost in zvestobo muzi Clio, kljub omahovanjem, včasih tudi podtikanjem.

Naš jubilent je — kar ne pokaže vselej navzven — nežna, lirična duša, samotni pesnik, preobčutljiv kot mimoza, včasih, vendar ne za dolgo, tudi zamerljiv. Ko se je boril za svoj prostor pod soncem in možnosti raziskovalnega dela, se je v svoji delovni sredini lahko skliceval na diplomu in dejansko znanje; drugi so se bolj na revolucionarne in bogate življenjske izkušnje. Zgodovina delavskega gibanja, narodnoosvobodilne borbe, skratka sodobna zgodovina je bila takrat pri nas šele v povojih.

»Ker so nekateri inštitutski kadri, ki niso toliko kvalitetni kot tov. Ferenc, bili izvoljeni za višje strokovne sodelavce, prosimo, da se potrdi vsaj izvolitev Toneta Ferenca za znanstvenega sodelavca,« je 1961. leta ravnatelj Inštituta za zgodovino delavskega gibanja pisal republiškem Svetu za znanost. Opozoril je, da je bil kandidat »alternativno izvoljen za znanstvenega sodelavca, kar pa ni prišlo v zgoščeni zapisnik«. S potrditvijo v ta, po stopnji drugi znanstveni naziv, potem ni bilo težav, čeprav sta dr. Ivo Juvančič in dr. Janko Jeri šele naknadno dala pozitivno mnenje o izvolitvi, ki jo je skoraj pol leta prej opravil svet inštituta. Na prvo stopnico v nazivu asistenta jubilarantu ni bilo potrebno stopiti in tudi za doktorat ga tedaj ni nihče vprašal. Toda sredi 1964. leta so ga razrešili dolžnosti »vodje II. zgodovinskega oddelka IZDG in članstva v tričlanski delegaciji IZDG pri konzorciju „Fotografski dokumenti o boju KPS“, 1965. leta pa na »lastno željo« tudi delovnega mesta samostojnega raziskovalca.

Ko je odhajal (se vračal) iz poslopja ljubljanske kazine v Cekinov grad, v odcepljeni Muzej narodne osvoboditve, preimenovan v Muzej ljudske revolucije, je Tone Ferenc že uspešno obranil svojo doktorsko disertacijo 20. marca 1965. leta na Filozofski fakulteti Univerze v Beogradu. Pokojni prof. dr. Jovan Marjanović in nestor jugoslovanskih zgodovinarjev, akademik dr. Vasa Čubriović sta disertacijo o nacistični raznarodovalni politiki v Sloveniji ocenila kot eno najboljših, kar jih je bilo kdaj branjenih na tej fakulteti.

Izkušeni Latinci so vedeli, da ni nihče prerok v svoji domovini. Naša domovina pa ni samo Jugoslavija, saj poznamo tudi ožjo domovino. Novopečeni doktor zgodovinskih znanosti je bil ravno pravšen in dovolj usposobljen, da je s 1. majem 1965 lahko prevzel novo nalogo: urejanje in dokumentiranje fotografskih dokumentov. To res ni bilo kar tako; poskušajte kronološko urediti in pojasniti, kdo je kdo v albumu družinskih fotografij! Dr. Tone Ferenc je v tem (ne)prostovoljnem »izgnanstvu« pripravil za tisk znamenite fotografske dokumente o narodnoosvobodilni borbi slovenskega naroda. Ni vrgel puške v koruzo (mrzaz Ovida v Pontu tare) in kot »arhivar prve vrste« je poleg rednega dela pripravil za tisk ne samo doktorsko disertacijo, marveč tudi zajetno knjigo o kapitulaciji Italije in s tem zvezanimi dogajanja v Sloveniji.

Bogdan Osolnik, novi direktor Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, si je kot diplomat in visok državni funkcionar v zveznih organih nabral dovolj izkušenj, da je uravnal krmilo zaupanega mu inštituta. Dr. Tone Ferenc se je 1968. leta spet vrnil v poslopje kazine in postal vodja inštitutskega arhiva. 1968 in 1969 so njegovi že omenjeni knjigi zasuli s pravo, pravcato kopico nagrad: dve nagradi vstaje slovenskega naroda, dve nagradi Osvobodilne fronte in za obe knjigi skupaj še nagrada Sklada Borisa Kidriča. Tedaj še ni bilo inflacije nagrad, ne inflacije denarja.

Deset let po izvolitvi v prvi znanstveni naziv znanstvenega sodelavca — podelil mu ga je družbeni, ne pa znanstveni organ — je jubilarant 1970. leta zaprosil Filozofsko fakulteto v Ljubljani, da ga »ponovno izvoli za znanstvenega sodelavca oziroma mu prizna ta naslov«. Pionir zgodovine narodnoosvobodilne vojne v Sloveniji prof. dr. Metod Mikuž pa ni bil v tričlanski komisiji (redni profesor dr. Bogo Grafenauer, docent dr. Janko Pleterski in redni profesor dr. Fran Zwitter), ki je tako rekoč »nostrificirala« doktorsko diplomu beograj-

ske univerze in se v superlativih izrazila o doktorski disertaciji: »Dokumentarnost knjige je tudi velikega mednarodnega pomena, saj se več kot enakovredno postavlja ob stran obsežnim tujim publikacijam te vrste«, je menila komisija in za obe kandidatovi knjigi priporočila »večjo strnjenost, čeprav je avtorjevo prizadevanje po nadrobni dokumentaciji upravičeno«. Po vsem tem je komisija predlagala, naj se dr. Tone Ferenc izvoli v naziv višji znanstveni sodelavec.

Toda tak predlog je »vzburil pomisleke [...] zaradi formalnih momentov (kandidat je prosil samo za priznanje naslova znanstvenega sodelavca; sestav komisije).« Potrebna je bila zato nova vloga, formalna prošnja za višji naziv in trem članom komisije se je pridružil še četrti, čeprav strokovnjak za srednji vek, izredni profesor dr. Ferdo Gestrin. Tradicionalnemu slovenskemu čutu za red in zakonitost, predvsem pa ravnovesju sil na katedri je bilo zadoščeno. Dr. Tone Ferenc je tudi uradno postal višji znanstveni sodelavec, potrjen in izvoljen na Univerzi v Ljubljani.

Pet let kasneje (1976), poučen z izkušnjami, je jubilent zaprosil za ponovno izvolitev v isti ali za napredovanje v višji naziv. V novo komisijo so bili to pot imenovani trije redni profesorji: dr. Metod Mikuž, dr. Vasilij Melik in dr. Janko Pleterski. Ni bilo več nobenih zapletov.

»Velika in zaslužna je Ferencova dejavnost, da je iskanje virov raztegnil tudi daleč izven domovine (Rim, Bonn, Koblenz, Zahodni Berlin itd.). Tako je Ferenc tudi prvi, ki je podprl mnenje raziskovalcev pred njim, da je treba vire za popolnejšo in bolj dokumentirano podobo NOB iskati tudi izven meja naše domovine. Pri tem delu neutrudni iskalec ni razpolagal z bogatimi denarnimi sredstvi in tudi ne z obilico časa. Velik del svojih uspehov je s skrbnimi predpripravami opravil že doma [...] (Ta kratka pripomba je povsem na mestu. Vemo namreč, da še danes odhajajo na tuje cele ekipe, a pred odhodom niti dobro ne vedo, kje je na primer Koblenz.), je zapisal dr. Metod Mikuž.

Komisija je v splošni oceni poudarila, da se »Ferenc drži predvsem originalnih virov. To seveda vselej ni tako lahko. A če odštejemo vsa 'trenutna' nerazumevanja, si šteje lahko v nemajhno zaslugo, da pač pomaga orati ledino pri uveljavljanju najnovejše zgodovine kot resnične znanosti, kateri je edino izhodišče samo resnica, ne pa trenutna oportunistična, izhajajoča iz vseh mogočih vzrokov, subjektivnih in objektivnih.«

Ni zostala ugotovitev, »da je bil Ferenc prvi ravnatelj IZDG, ki je bil znanstvenik in strokovnjak. Čeprav na žalost le malo časa, se je podoba ustanove počasi le začela menjavati. Seveda bo ta proces počasen, kajti znanstvena ustanova ne nastaja čez noč.«

Pet let kasneje (1981) so bili v utemeljitvi za izvolitev dr. Toneta Ferenca v naziv rednega profesorja za zgodovino novejše dobe mnogi, povsem identični stavki. Toda namesto skeptične prognoze o Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja — ta je slavil 1984. leta četrto stoletja svojega obstoja — je bila nova ugotovitev in priznanje: »Kot ravnatelj in kot vodja znanstveno raziskovalne enote je veliko prispeval k rasti znanstvenega kadra na IZDG in k izoblikovanju pogojev za dokumentacijo in raziskovalno dejavnost IZDG.«

Svojemu nekdanjemu učencu je akademski učitelj skupaj s kolegi priznal enakovredni naslov in ga praktično »ustoličil« kot svojega naslednika, poleg

prof. dr. Mirka Stiplovška. Jubilant je ostal še naprej na inštitutu, vendar so poslej asistenti inštituta magistrske naloge že branili pred komisijami, v katerih je bil tudi dr. Tone Ferenc.

»Dr. Tone Ferenc sodi med tiste slovenske zgodovinarje, ki imajo najbogatejšo bibliografijo,« je jedrnat v strokovnem poročilu ugotovila tričlanska komisija (1986) treh rednih profesorjev in doktorjev zgodovinskih ved (Milan Ževart, Janko Pleterski, Miroslav Stiplovšek). Božji mlini meljejo počasi, pravi ljudski rek. To velja tudi za univerze, za zapletene kandidacijske in habilitacijske postopke. Redni profesor za zgodovino novejših dobe dr. Tone Ferenc je bil slednjič 1987. leta ponovno izvoljen. Poslej mu bo po dopoljenih šestdesetih letih to prihranjeno.

Celotna bibliografija jubilentovih del je priložena k temu priložnostnemu zapisu. Med tolikerimi bibliografskimi enotami je kar osem samostojnih publikacij, knjig, ki so tudi kasneje žele republiške nagrade in priznanja: dve Kajuhovi nagradi založbe Borec (1977 in 1984), nagrada vstaje slovenskega naroda in Zveze borcev Jugoslavije »Četrti jul« za sodelovanje pri knjigi Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem. Doktorsko disertacijo so enajst let kasneje objavili tudi v srbohrvatskem prevodu, kar se le redkokdaj zgodi.

Njegovi viri o nacistični raznarodovalni politiki v Sloveniji (Die Quellen . . .), objavljeni v izvorniku in z natančnimi komentarji v nemščini so morali počeno vznemiriti sosedno Avstrijo; ni jih v dunajski nacionalki ali v Kongresni biblioteki v Washingtonu, čeprav so tam »čez lužo« mnoga druga jubilentova dela. Objava virov o italijanski okupacijski politiki v Sloveniji v prevodu bo koristna ne samo za strokovnjake, marveč tudi za tiste neverne Tomaže, ki narodnoosvobodilno vojno proglašajo za državljansko in nočejo videti narodnega izdajstva.

Bibliografija tudi dokazuje, da se jubilant ni nikoli zapiral v »stolp slonokošeni«. Ni mu bilo pod častjo pisati v številne slovenske časnike, dnevnike, tednike, štirinajstdnevne in koledarje, v revije in priložnostne publikacije v Ljubljani in na podeželju. Napisal je tudi celo vrsto leksikografskih enot, čeprav je težko na kratko povedati veliko, vloženo znanje in trud pa se meri le na vatlje in ne hasne veliko. Uredil je Muzej slovenskih izgnancev v Brestanici, pisal scenarije za šolske filme in televizijske serije (Ko se korenin zavemo).

Med objavami virov so zlasti pomembni Dokumenti ljudske revolucije; jubilant je eden od urednikov pri začetkih te pomembne serije. Jesen 1942 s korespondenco Edvarda Kardelja in Borisa Kidriča je bila, to lahko rečemo, 1963. leta prva lastovka te vrste. Kot urednik in skrbni komentator je s številnimi, sila natančnimi opombami sodeloval tudi pri pripravi in izdaji zbranih del Borisa Kidriča in Edvarda Kardelja; uredil in komentiral je po dve knjigi obeh revolucionarjev. Od samega začetka pa je v uredniškem odboru matične izdaje Sabrana djela Josipa Broza Tita. Kot glavni urednik slovenske izdaje, recenzent ter kritik je pripomogel, da je bilo Titovim Zbranim delom prizanešeno z premnogimi napakami in nemarnostmi v strokovnem aparatu matične izdaje.

Tone Ferenc je danes brez dvoma najbolj ugleden in priznan strokovnjak za zgodovino narodnoosvobodilne vojne na Slovenskem. Ni zgodovinarja in ne arhivarja v Sloveniji, ki bi pregledal in proučil toliko partizanskih in drugih

dokumentov iz vojnega časa. Že kot vodja arhiva in še prej kot arhivist je temeljito preučil nabrano bogastvo. V zgodovinskem arhivu CK ZK Slovenije je leta in leta tudi po več tednov hkrati z roko izpisoval dokumente. Že omenjene raziskave v tujini je slednjič razširil in se podal dalje na zahod. Večkrat je poletel na britanski otok in brez premora za kosilo vztrajal do zadnje minute v londonskem arhivu (Public Record Office). Odločil se je, da poleti še čez »veliko lužo«, kjer je v ameriškem nacionalnem arhivu (The National Archives and Records Administration) začel kopati dragoceno rudo.

Jubilanta smo srečavali kot referenta na številnih posvetovanjih slovenskih in jugoslovanskih zgodovinarjev. Poročal je na mednarodnih znanstvenih srečanjih v Jugoslaviji in v tujini: v Avstriji, obeh nemških republikah, Zvezni in Demokratični republiki Nemčiji, Avstriji, Češkoslovaški, Nizozemski, Veliki Britaniji, Italiji, na Poljskem in Romuniji. Udeležil se je treh svetovnih kongresov zgodovinarjev; v Stuttgartu je 1985. leta (skupaj z podpisanim) poročal o narodnoosvobodilnem boju v Jugoslaviji. Od 1979. do 1984. leta je predsedoval Jugoslovanskemu komiteju za zgodovino druge svetovne vojne; v tem mandatu je bil od 1980. leta dalje tudi član mednarodnega biroja Mednarodnega komiteja za zgodovino druge svetovne vojne in si pridobil prijatelje in ugled.

V Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja je bil ravnatelj (1971—1975), vodja znanstveno raziskovalne enote, vodja arhiva, trikrat predsednik sveta; članstvo v raziskovalnem svetu in v samoupravnih delavski kontroli sta njegovi najnovejši funkciji. Bil je tudi poveljnik civilne zaščite in član sekretariata osnovne organizacije ZKS. V šali je večkrat omenjal, da v vojski ni dosegel niti čina rezervnega podporočnika, sedaj pa mora razpravljati z generali in višjimi častniki tujih in jugoslovanske vojske. Vsekakor si je pridobil potrebno teoretično vojaško znanje, da je lahko analiziral in tolmačil tolikere vojaške dokumente. Z neverjetno natančnostjo in s strogo kritičnostjo popisuje posamezne bitke in spopade, tudi manjše praske in vsakdanje življenje slovenskih partizanov. Sešteva in odšteva mrtve in ranjene na obeh straneh okopov in zased, se spopada z miti, legendami, potrpežljivo, z viri razvozla datume, ugovarja piscem dokumentov, ošvrkne in doda v oklepaju še kakšno svojo misel k citatom iz pisem vodilnih revolucionarjev. Ugovarja in polemizira s še živimi pisci spominov.

Dr. Tone Ferenc se je doslej izogibal rekonstrukcijam in analizi tolikterih nasprotujočih si silnic v politični areni med drugo svetovno vojno. Če že, je rajši povzemal in obveščal bralce o stališčih, okrožnicah in sklepih, kolikor je to bilo res nujno potrebno. Po tolikih letih ne v Jugoslaviji ne v Sloveniji nimamo sintetičnih del o drugi svetovni vojni oz. narodnoosvobodilni borbi. Jubilant je položil marsikateri temeljni kamen za bodočo sintezo in zastavil si je v načrt še nekaj monografskih obdelav o razvoju ljudske oblasti med in po vojni pa tudi obdelavo začetka in konca vojne v Jugoslaviji oz. v Sloveniji.

Želeli bi, da bi morda sam zmožal strniti svoje izsledke v tako potrebnem sintetičnem delu, pa čeprav bi se odrekel kakšnemu svojemu načrtu. Košata drevesa ne bi smela zakriti pogleda na gozd; nekateri ga bodo morda hoteli kar posekati! Časi so že takšni, da mora zgodovinar poljudno dokazovati ali vsaj pojasnjevati notorične stvari.

Častnemu krajanu dveh krajevnih skupnosti Brestanica in Veržej, nosilcu Valvazorjeve medalje občine Krško, omenjenih republiških nagrad, reda republike s srebrnim vencem (1979), reda zaslug za narod (1966) in reda dela z rdečo zastavo (1987), kolegu in prijatelju Tonetu želimo še mnogo let, trdnega zdravja in miru pri delu, saj mu delovne vneme ni nikdar manjkalo.

Dušan BIBER

BIBLIOGRAFIJA OBJAVLJENIH DEL dr. TONETA FERENCA

Sestavila Nataša Kandus

1957

1. Mladost in tovarištvo sta močnejša od smrti. Mladina, 22. 7. 1957, št. 29, str. 2.
2. Narodnoosvobodilni svet za Primorsko Slovenijo in njegovo delo. Letopis Muzeja narodne osvoboditve LRS v Ljubljani, I, 1957, str. 7—37.

1958

3. Kratek pregled zgodovine naprednega mladinskega gibanja na Primorskem v letih 1941—1945. Priročnik za mladinske aktiviste, 1958, št. 4, str. 241—251.
4. Splošna ljudska vstaja v Slovenskem Primorju septembra 1943. Borec, X, 1958, št. 9, str. 419—424.
5. Wehrmannschaft v boju proti narodnoosvobodilni vojski na Štajerskem. Letopis Muzeja narodne osvoboditve LRS v Ljubljani, II, 1958, str. 81—156.

1959

6. Narodnoosvobodilna borba jugoslovanskih narodov. Koledar za učence višjih razredov osnovnih šol za šolsko leto 1959/60, Ljubljana 1959, str. 79—90.
7. Zbornik fotografij iz narodnoosvobodilnega boja slovenskega naroda 1941—1945. II, knjiga 1. Marec 1941 — november 1942. Muzej narodne osvoboditve LRS, Ljubljana 1959, 429 str. (Član uredniškega odbora.)

1960

8. Arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja. (Predavanja na sestanku arhivarjev v Škofji Loki 16. novembra 1959). Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, I, 1960, št. 1, str. 329—349.
9. Eichmannovi zločini v Sloveniji. Borec, XII, 1960, št. 9, str. 370—371.
10. Kako je bilo z razkrojem Wehrmannsčafta na Gorenjskem? Borec, XII, 1960, št. 5, str. 225—226.
11. Kratek pregled razvoja KPS in OF v Slovenskem Primorju od decembra 1942 do septembra 1943. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, I, 1960, št. 1, str. 105—170.
12. Nastanek slovenskih partizanskih čet. Koledar za učence višjih razredov osnovnih šol za šolsko leto 1960—1961, Ljubljana 1960, str. 60—72.
13. Politične in državljanske kategorije prebivalstva na Spodnjem Štajerskem pod nemško okupacijo. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, I, 1960, št. 2, str. 69—124.
14. Pregled pomembnejših dogodkov v letu 1941. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, I, 1960, št. 2, str. 265—294. (S sodelavci.)
15. Zaključne operacije za osvoboditev naše domovine. Kronika, VIII, 1960, št. 2, str. 65—80.